

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2024 | 1. SZÁM
LXVI. ÉVFOLYAM

Kertész Balázs

Királyi tartózkodási hely, vásár és városi oklevéladás
a középkori Székesfehérváron

B. Halász Éva

A szlavón várnemesek családi kapcsolatai
és családi hálózata a 15. század végén és a 16. század elején

Mikó Gábor

I. Mátyás király leveleskönyve
Johann Georg Schwandtner gyűjteményében

Papp Júlia

Az 1515. évi bécsi Habsburg–Jagelló kettős eljegyzés
16–19. századi képzőművészeti reprezentációja

Demeter Gábor – Tompa László

Az úrbéres lakosság életkörülményeinek differenciái
a 18. századi birtoktípusokon

Göncz László

A Muravidék hovatarozásának ügye az 1919-es békekonferencián

Farkas Kornél – Rosu Kriszta

Adalékok a művészeti javak hazahozatali tevékenységéhez 1946–1949 között

---

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, BRANKO OSTAJMER, † OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézirataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2024-es évfolyam megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja

Nemzeti
Kulturális
Alap

HUN
REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXVI. évfolyam, 2024. 1. szám

TANULMÁNYOK

- Kertész Balázs** Királyi tartózkodási hely, vásár és városi oklevéladás. Három adalék Székesfehérvár középkori történetéhez 5
- B. Halász Éva** A szlavón várnemesek családi kapcsolatai és családi hálózata a 15. század végén és a 16. század elején 23
- Mikó Gábor** I. Mátyás király leveleskönyve Johann Georg Schwandtner gyűjteményében 35
- Papp Júlia** Az 1515. évi bécsi Habsburg–Jagelló kettős eljegyzés 16–19. századi képzőművészeti reprezentációja 45
- Demeter Gábor – Tompa László** Az úrbéres lakosság életkörülményeinek differenciái a 18. századi birtoktípusokon 85
- Göncz László** A Muravidék hovatarozásának ügye az 1919-es békekonferencián 121
- Farkas Kornél – Rosu Kriszta** Adalékok a II. világháború következtében külföldre került művészeti javak 1946–1949 közti hazahozatalához 155
- ### MEGEMLEKEZÉS
- Konrád Miklós** Haraszi György (1947–2023) 185

TANULMÁNYOK

KIRÁLYI TARTÓZKODÁSI HELY, VÁSÁR ÉS VÁROSI OKLEVÉLADÁS Három adalék Székesfehérvár középkori történetéhez

KERTÉSZ BALÁZS

ROYAL STAY, FAIR AND CITY CHARTERS

Three Additions to the Medieval History of Székesfehérvár

The study consists of three chapters and two appendices. The first chapter examines the relationship between the kings' stays in Fehérvár and the activities of the places of authentication in the 13th century. The second chapter focuses on the weekly fairs in Fehérvár and attempts to answer the question whether the distribution of the 13th century *fassionalis* charters of the two places of authentication in Fehérvár, the Chapter and the Hospitaller Convent, which can be taken into account for the daily dating, can be used to conclude that Fehérvár had two fairs (on Monday and on Friday) weekly in the 13th century as in the late mediaval period. The third chapter presents a previously unknown charter of the town of Fehérvár dated 2 March 1435 and a fragment of a charter dated 3 January 1485. The first appendix is an aid to the second chapter: it lists the 13th-century *fassionalis* charters of the Chapter of Fehérvár on the one hand, and of the Hospitaller Convent on the other, which can be taken into account for the daily dating of the documents, in tables which, in addition to the most important details of the documents, also indicate the day of the week on which a particular publication was dated. The second appendix contains the publication of the charter of 2 March 1435, which is the subject of the third chapter.

Keywords: royal stay, activities of the places of authentication, city charters, city fairs

A királyok fehérvári tartózkodásai és a hiteleshelyi tevékenység közötti összefüggések a 13. században

II. András, IV. Béla, V. István, IV. László és III. András királyok itineráriumát Kádár Tamás rekonstruálta, természetesen a forrásadottságok által meghatározott lehetőségeken belül.¹ E munkának köszönhetően megállapítható, hogy az említett uralkodók mikor tartózkod-

---

1 Kádár Tamás: IV. László király itineráriuma (1264–[1272]–1290). *Fons* 23 (2016) 3–64.; Uő: III. András király itineráriuma (1278–[1290]–1301). *Fons* 25 (2018) 87–124.; Uő: II. András (1188–[1205]–1235), IV. Béla (1214–[1235]–1270) és V. István (1241–[1270]–1272) királyok itineráriuma. *Fons* 28 (2021) 399–465.

Kertész Balázs, tudományos főmunkatárs, Városi Levéltár és Kutatóintézet [Székesfehérvár].

tak a koronázóvárosban. A két fehérvári hiteleshely, a káptalan és a johannita konvent Árpád-kori okleveleinek a számbavételére és feldolgozására szintén sor került,² így lehetőség nyílik annak a kérdésnek a vizsgálatára, hogy kimutatható-e összefüggés az uralkodók fehérvári látogatásai és a két intézmény hiteleshelyi tevékenysége között, másként fogalmazva, történtek-e olyan bevallások, amelyek valamelyik király fehérvári tartózkodásával hozhatók kapcsolatba. Az 1301 és 1526 közötti időszakot illetően néhány évvel ezelőtt már megvalósult egy hasonló vizsgálat.³ Ahogy azt látni fogjuk, az Árpád-korból csak IV. László koronázását és két további fehérvári látogatását lehet kapcsolatba hozni a hiteleshelyi tevékenységgel. Összesen négy oklevélről van szó, mindegyiket a káptalan bocsátotta ki, a johannita konventtől tehát egy olyan kiadvány sem maradt fenn, amelyet valamelyik 13. századi uralkodó fehérvári látogatásával egyidejűleg állítottak volna ki.

Ismert, hogy a még gyermek Lászlót 1272 augusztusának utolsó vagy szeptemberének első napjaiban koronázta királlyá Türje nembeli Fülöp esztergomi érsek a fehérvári bazilikában.⁴ A káptalan szeptember 3-án két előkelő egyezségéről állított ki oklevelet.⁵ E szerint egyfelől Miskolc nembeli Panyit bán zalai ispán,⁶ másfelől Hahót nembeli Arnold fia Miklós és négy rokona jelent meg a testület előtt. Panyit vállalta, hogy az V. István király által neki adományozott Pölöske [Zala vm.] és Purbach [am Neusiedler See, Feketeváros, Ausztria] [Sopron vm.] várakat, valamint Nick birtokot [Vas vm.] visszaadja Miklósnak, majd a Szűz Mária-egyház Szent Kereszt-oltára fölött nyilvános esküvel erősítette meg a kötelezettségvállalását.⁷ Viszonzásképpen Arnold fia Miklós Panyit kiadásaiért, amelyeket a csehekkel vívott háborúk idején a két vár védelmében tett, szolgálatait és szolgálatokat adott Panyitnak, továbbá vállalta, hogy azt a kilenc szolgát, akik Panyittól szöktek el, bár-

- 2 Hunyadi Zsolt: A székesfehérvári johannita konvent hiteleshelyi tevékenysége az Árpád-korban. In: *Capitulum. I. Tanulmányok a középkori magyar egyház történetéből*. Szerk. Koszta László. Szeged, 1998. 33–65. Az oklevelek felsorolását lásd 62–65.; Kertész Balázs: *A székesfehérvári káptalan archontológiája és oklevéladó tevékenysége az Árpád-korban*. Székesfehérvár, 2022. (Közlemények Székesfehérvár Történetéből) 65–271. Az oklevelek felsorolását lásd 229–264.
- 3 Ribi András: Királyok, bárók, vásározók és zarándokok. Fehérvár késő középkori látogatói a városban működő hiteleshelyek bevallásai alapján. In: *Városok és kiváltságolt települések a középkori Magyarországon*. Szerk. Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2021. (Közlemények Székesfehérvár Történetéből) 153–163.
- 4 A koronázás időpontjához lásd a lejjebb írtakat.
- 5 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) Diplomatikai Levéltár (= DL) 99859. *Árpád-kori új okmánytár/Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. I–XII. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. Pest–Bp., 1860–1874. (= ÁÚO) IX. 7–8.; *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg*. I–V. Bearb. Hans Wagner – Irmtraut Lindeck-Pozza – Leonhard Prickler. Graz–Köln–Wien, 1955–1999. (= UB) II. 25–26.
- 6 Zsoldos Attila: *Magyarország világi archontológiája 1000–1301*. Bp., 2011. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 11) 343.
- 7 „... et ad maiorem cautelam idem Ponit banus, ut obligationi huiusmodi per ipsum coram nobis facte non possit aliquatenus contraire, manifestum in ecclesia Beate Virginis super altare Sancte Crucis prestitit sacramentum.” UB II. 25. A Szent Kereszt-oltár tehát 1272-ben már biztosan létezett. Vö. Ribi András: A fehérvári káptalan archontológiája (1301–1457). *Turul* 91 (2018) 144. Tóth Melinda szerint Szent István a Szent Kereszt-oltár előtt nyugodott. Vö. Tóth Melinda: A művészet Szent István korában. In: *Szent István és kora*. Szerk. Glatz Ferenc – Kardos József. Bp., 1988. 119–120. Az oltár feltételezhető helyéhez lásd még Biczó Piroska: Szent István király sírja a székesfehérvári Szűz Mária-prépostság templomában. In: *In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”*. Szerk. Benkő Elek – Orosz Krisztina. Bp., 2015. 314.

hol talál is rájuk, visszaadja Panyitnak, ha pedig nem találja meg őket, két *libertinust* fogadni helyettük a fiaikkal együtt, és ha ez nem lenne elég, pénzzel fogja kiegészíteni az adományát. Annak érdekében pedig, hogy a Miklós által vállalt kötelezettséget ne lehessen megszegni, a vele együtt megjelent és az oklevél elején név szerint felsorolt nemes férfiak szintén esküt tettek le.⁸ Ezt követően Miklós még azt is vállalta, hogy az oklevélben meghatározott mennyiségű bort, szekeret és marhát fog adni Panyitnak. A mindkét fél által vállalt *sanctio* szerint, ha valamelyik fél az elmondottaktól visszalép, valamennyi örökölt és szerzett birtokát el fogja veszíteni.⁹ Ahogy arra már Zsoldos Attila is utalt, a megegyezés létrejötté és írásba foglalása minden bizonnyal IV. László koronázásához kötődött.¹⁰ Joggal gondolhatunk arra, hogy a felek alapvetően a koronázáson való részvétel céljából mentek el Fehérvárra, és a megállapodást csak ott ütötték nyélbe. Ezt az oklevél megfogalmazása is alátámasztja: bevallásra utaló kifejezés vagy formula nem szerepel a *narratió*ban, a szöveg közvetlenül a felek megnevezése után Panyit kötelezettségvállalásának az ismertetésével folytatódik, ami valószínűleg annak a jele, hogy a felek nem egy korábban megtörtént jogügyletet vallottak be, hanem a káptalan előtt egyeztek meg egymással. Erre a Panyit esküjét említő, már idézett részlet kifejezetten utal is.¹¹

A káptalan kiadványa a koronázás közelebbi időpontjának a meghatározása szempontjából is fontos forrás. A szakirodalom IV. László néhány oklevele alapján augusztus utolsó, illetve szeptember első napjainak valamelyikére teszi az eseményt, a pontos napot illetően azonban nem egységes a kutatók véleménye. Knauz Nándor szeptember 3-ra, Kállay Ubul szeptember 1-re, Wertner Mór pedig szeptember első napjaira helyezte a koronázást.¹² Szűcs Jenő és Kádár Tamás Knauz véleményét vették át.¹³ Solymosi Lászlónak a *Magyarország történeti kronológiája* első kötetében közzétett álláspontja szerint a szertartás szeptember 3. előtt zajlott le, ezt követően pedig a szerző megemlíti, hogy szeptember 3-án Panyit zalai ispán és Arnold fia Miklós feljebb ismertetett megegyezésére került sor.¹⁴ Bácsatyai Dániel *Az Árpád-kor történeti kronológiájában* augusztus 28. és szeptember 3. közé teszi a ceremóniát, és szintén utal a szeptember 3-i egyezésre.¹⁵ Mint láttuk, a fehérvári káptalan 1272. szeptember 3-i oklevele azt tanúsítja, hogy a testület előtt megjelent felek egyezséget kötöttek egymással, ehhez kapcsolódóan külön-külön esküt tettek le a bazilikában, a kanonokok pedig oklevélbe foglalták a történeteket. Mivel nem valószínű, hogy

8 „Super quo etiam, ne huiusmodi obligationis series per ipsum Nicolaum facte contra prefatum Ponit banum aliquatenus infringi valeant, prenotati nobiles viri ipsi Nicolao astantes prestiterunt iuramentum.” UB II. 26. Bár az oklevél ezt nem mondja, az esküre nyilvánvalóan ugyanott került sor, ahol Panyit esküjére is, azaz a fehérvári Szűz Mária-egyházban.

9 Az ügghöz lásd Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Bp., 2004. 824.

10 Zsoldos Attila – Thoroczkay Gábor – Kiss Gergely: *Székesfehérvár története az Árpád-korban*. Székesfehérvár, 2016. (Székesfehérvár története 1) 125–126. [A vonatkozó rész Zsoldos Attila munkája.]

11 Lásd 7. j.

12 Knauz Nándor: *Kortan. Hazai történelmünkhez alkalmazva*. Bp., 1876. 529.; Kállay Ubul: *Kutatások IV. László korára*. Századok 40 (1906) 49–50.; Wertner Mór: *Az Árpádok családi története*. Nagybecskerek, 1892. 535.

13 Szűcs Jenő: *Az utolsó Árpádok*. Bp., 2002. (Millenniumi Magyar Történelem. Historikusok) 391.; Kádár: IV. László, 7.

14 *Magyarország történeti kronológiája*. I–IV. Főszerk. Benda Kálmán. Bp., 1983–1989. I. (A kezdetektől 1526-ig) 166.

15 Bácsatyai Dániel: *Az Árpád-kor történeti kronológiája (997–1301)*. Bp., 2022. (Arpadiana 10) 227.

minderre éppen a koronázás napján került sor, szeptember 3. véleményem szerint kizárható a figyelembe vehető dátumok közül, s így IV. László megkoronázásának a lehetséges időpontja a következő öt napra szűkíthető: 1272. augusztus 29. – szeptember 2.

Lászlónak még két olyan fehérvári látogatásáról van tudomásunk, amelyekkel egyidejűleg a káptalan is bocsátott ki okleveleket. Biztosan a koronázóvárosban tartózkodott a király 1275 augusztusának első napjaiban, azt azonban nem tudjuk, hogy pontosan mikor érkezett oda, csupán annyi bizonyos, hogy július 16-án még a budai várban volt, augusztus 1-én pedig már Fehérváron, és ott tartózkodott még 3-án is.¹⁶ A káptalan 1275. július 29-i kiadványa azt tanúsítja, hogy Balázs mester, Noki Flórián mester *fratere* a szentkereszti Gerluban lévő földjét 18 márkáért eladta Csák nembeli Péter fia Domonkos mesternek, akitől már megkapta a pénzt.¹⁷ Bár a *narratio* csak az eladó Balázs mesterről állítja azt, hogy megjelent a testület előtt, a folytatásból kiderül, hogy a vevő is jelen volt a bevállasnál: a *dispositio* vége szerint Balázs a káptalan előtt átadta Péter fia Domonkosnak a budai káptalan oklevelét, amely tanúsította, hogy Balázs és a rokonai az eladás tárgyát képező földet vásárlás útján szereztek. Természetesen az is elképzelhető, hogy a *fassióra* IV. László látogatásától függetlenül került sor, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a Csákok dobóci ágát képviselő Péter fia Domonkos korábban már két ízben is felkereste a testületet birtokügyben, 1268-ban és 1269-ben, az utóbbi alkalommal baranyai ispánként.¹⁸ Ugyanakkor annak a lehetőségétől sem zárkozhatunk el, hogy a felek a király fehérvári látogatásához igazították a bevállástétel időpontját.

A káptalan egy másik, 1275. augusztus 1-én kelt oklevele már nagyobb valószínűséggel hozható kapcsolatba IV. László fehérvári tartózkodásával. A kiadvány azt tanúsítja, hogy a Gutkeled nemzetség tagjai, egyfelől Kozma fia Kozma ispán és Odun fia Ivánka, másfelől Dorog ispán fiai, Péter és Lőrinc a maguk és fivérük, Miklós nevében, valamint Sém fia Lukács ispán az egyedi Mindenszentek-monostor [Bihar vm.] kegyurasága miatt zajló perben fogott bírák ítélete alapján a következő módon egyeztek meg: a felek, mivel közeli rokonok, közösen fogják birtokolni a kegyuraságot úgy, hogy a nemzetségnek a *patronatust* éppen birtokló tagja minden év szeptember 9-én a váradi káptalan előtt, a váradi püspök embere és a többi érintett jelenlétében átadja a kegyuraságot a nemzetség következő tagjának egy évre, a váradi káptalan pedig ezen alkalmakkor oklevelet állít ki arról, hogy a feljebb említettek közül éppen ki és milyen állapotban adta át a *patronatust*.¹⁹ A fehérvári káptalan zárt formájú *memorialis* oklevélbe foglalta az ügyet, amelyet a külzet

16 Kádár: IV. László, 14.

17 MNL OL DL 909.; *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. I–XI. Stud., op. Georgii Fejér. Budae, 1829–1844. (= CD) V/2. 310–311. Az eladott földre vonatkozó részlet: „... terram suam existentem in Gerlu de Sancta Cruce...” Lásd még Karácsonyi: *A magyar nemzetségek*, 322.

18 Kertész: *A székesfehérvári káptalan archontológiája*, 142.

19 MNL OL DL 40127. [Eredeti], 40319. [Átírás]; *Hazai okmánytár/Codex diplomaticus patrius*. I–VIII. Szerk. Nagy Imre et al. Győr–Bp., 1865–1891. (= HO) VII. 154–155. [Eredeti alapján]; Kis Péter: *Kiadatlan oklevelek az Erdődy család Bécsben őrzött levéltárából 1251–1297. Levéltári Közlemények 75 (2004) 1. sz. 73.* [Átírás alapján]; Süttő Szilárd: *Okmányi kalászat a bécsi Erdődy-levéltárból. Késő Anjou-kori és egyéb oklevelek 1244–1400. Gesta 7 (2007) 23–24.*; B. Halász Éva – Piti Ferenc: *Az Erdődy család bécsi levéltárának középkori oklevélregesztái 1001–1387.* Bp.–Szeged, 2019. 65. sz. A Bihar megyei Egyedhez lásd Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I–IV. Bp., 1963–1998. I. 614–615.

tanúsága szerint a bevallást tevők között elsőként említett Kozma ispán számára adott ki.²⁰ A Gutkeled nemzetség tagjai minden bizonnyal több különböző helyről érkeztek Fehérvárra, és joggal tételezhető fel, hogy nemcsak abból a célból utaztak el a koronázóvárosba, hogy a távoli, Bihar megyei monostor kegyurasága ügyében bevallást tegyenek a káptalan előtt, hanem azért is, sőt talán elsősorban azért, mert az uralkodó a koronázóvárosban tartózkodott. Említést érdemel ugyanakkor, hogy ugyanabban az évben, tehát 1275-ben az Egyeddel egy megyében található váradi káptalan is *memorialis* oklevélbe foglalta az ügyet. A csak átírásból ismert és csupán éves datálással ellátott irat szövege nagyrészt megegyezik a fehérvári káptalan kiadványával. Lényeges különbség, hogy Váradon kevesebben jelentek meg személyesen: a bevallást egyfelől Kozma fia Kozma, másfelől Dorog fia Lőrinc és Sém fia Lukács tették.²¹ A két *fassio* közül vajon melyikre került sor korábban, és melyik oklevél szolgált mintául a másik számára? A történeteket véleményem szerint a következőképpen rekonstruálhatjuk. A felek először a fehérvári káptalan előtt vallották be az ügyet, majd az Egyedhez közeli és szintén Bihar megyei váradi káptalan előtt is *fassiót* tettek, a püspöki székhelyre azonban az érintettek közül már csak hárman mentek el. A váradi hiteleshely az oklevél megfogalmazásakor felhasználták a fehérvári káptalan kiadványát, amit a két oklevél szöveg összehasonlítása is alátámaszt. A fehérvári kiadvány háromszor említi a váradi káptalant, mindhárom esetben egyes szám harmadik személyben.²² A váradi hiteleshely az oklevélben az *intitulatió*n kívül háromszor említi meg saját magát, az első alkalommal a fehérvári kiadvánnyal szó szerint egyező módon, egyes szám harmadik személyben, a másik két esetben viszont többes szám első személyben.²³ A nem egységes eljárás valószínűleg azzal magyarázható, hogy az oklevél megfogalmazója az első említéskor – talán figyelmetlenségből – még a fehérvári kiadvány megfogalmazását vette át. Mivel az érintetteknek, mint láttuk, szeptember 9-én kellett megjelenüniük a váradi káptalan előtt, feltételezhető, hogy a bevallásra és a fehérvári káptalan zárt oklevelének a felnyitására is ekkor került sor.²⁴

IV. László 1283. július 5-én szintén Fehérváron tartózkodott.²⁵ A káptalannak a következő napon, július 6-án kiadott oklevele szerint Csépan fia Lőrinc mester és Iharos fia Gergely *comes* egy Től falubeli [Tolna vm.] telek ügyében, amely miatt a király előtt per indult, megegyeztek egymással.²⁶ Úgy gondolom, ebben az esetben is feltételezhető, hogy

20 Az oklevél külzete: „Pro comite Cosma super facto patronatus monasterii Omnium Sanctorum.” MNL OL DL 40127.

21 MNL OL DL 40319.; Kis: Kiadatlan oklevelek, 73–74.; Sütő: Okmányi kalászat, 24.; B. Halász – Piti: *Az Erdődy család*, 66. sz.

22 „... coram capitulo Varadiensis [...] coram capitulo memorato [...] ipsum capitulum litteras dabit...” Kis: Kiadatlan oklevelek, 73.

23 „... coram capitulo Varadiensis [...] coram nobis [...] litteras nostras dabimus...” Kis: Kiadatlan oklevelek, 74.

24 Vö. B. Halász – Piti: *Az Erdődy család*, 66. sz.

25 Kádár: IV. László, 39.

26 MNL OL DL 49226.; Borsos Iván: A Mérey család levéltára 1265–1525. I. [Forrásközlés.] In: *Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv*. 23. Szerk. Szili Ferenc. Kaposvár, 1992. 9. Csépan fia Lőrinc mester minden bizonnyal azonos az Izabella királyné 1283. szeptember 15-én kelt, a fehérvári káptalanhoz szóló parancslevelében említett Csépan fia Lőrinc mesterrel, a királynéi asztalnokok kancellárjával. A mandátumban a királyné megparancsolja a fehérvári káptalannak, hogy küldje ki az emberét, akinek a tanúsága mellett Csépan fia Lőrinc mester, a királynéi asztalnokok kancellárja járja be a Somogy megyei Vete nevű királynéi földek

a felek a király fehérvári tartózkodásához igazították a látogatásukat, annál is inkább, mert a per a király előtt indult, ahogy arról a káptalan oklevele tájékoztat.

A fehérvári hetivásárok az Árpád–korban

A magyarság már a honfoglalás előtt megismerkedett a szervezett árucserre színtereivel, a vásárokkal.²⁷ A középkori Magyar Királyság területén három vásártípust különböztethetünk meg: a naponta, a hetente és az évente megtartott vásárt, az utóbbit középkori és kora újkori adatok alapján a „sokadalom” kifejezéssel is jelöli a szakirodalom.²⁸ Legkorábban a hetivásárok alakultak ki, ilyeneket már Szent István korában is tartottak, a napi és az éves vásárookra vonatkozó első adatok a 13. századból ismertek.²⁹

Fehérváron valószínűleg már az államalapítás idejétől kezdve számolhatunk vásártartással.³⁰ Idrísi, a szicíliai arab földrajzíró 1154-ben befejezett művében többek között a következőket írta a településről: „Népes vásárokat, ipart, pezsgő kereskedelmet és számos intézményt találni benne.”³¹ Az általánosságban mozgó kijelentés alapján akár arra is következtethetnénk, hogy Fehérváron a 12. század közepén már több vásár is létezett, óvatosságra int azonban, hogy nem ismerjük a szerző pontos forrását: nincs tudomásunk arról, hogy Idrísi járt volna Magyarországon, a magyar vonatkozású információit talán itáliai kereskedőktől szerezte.³² Weisz Boglárka hetivásárként értelmezi a híradást.³³ Oklevelekben előforduló említések szerint Fehérváron a késő középkorban két napon, hétfőn és pénteken tartottak hetivásárt,³⁴ az azonban kérdéses, hogy ez a helyzet mikortól állt fenn.

Amikor IV. Béla király az 1241–1242. évi mongol invázió után, valamikor 1249 novemberére előtt a fehérvári *suburbium* lakóit áttelepítette a Várba, a prépost és a káptalan kárt

---

határát, és iktassa azokat Tamás váci püspöknek, királynéi kancellárnak és atyafiainak. *Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke/Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica*. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk. Zsoldos Attila. Bp., 2008. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 45) 205. sz. Lásd még Zsoldos: *Magyarország világi archontológiája*, 324.

- 27 Weisz Boglárka: *Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban*. Bp., 2012. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések) 7.
- 28 Uo. 14–18., 127–128.; Tringli István: *Vásártér és vásári jog a középkori Magyarországon*. *Századok* 144 (2010) 1301–1320.
- 29 Weisz Boglárka: *Vásártartás az Árpád–korban*. *Századok* 141 (2007) 884–885.; Uő: *Vásárok és lerakatok*, 7., 24.; Tringli: *Vásártér*, 1302., 1315.
- 30 Zsoldos–Thoroczkay–Kiss: *Székesfehérvár*, 174. [A vonatkozó rész Zsoldos Attila munkája.]
- 31 Elter István: *Magyarország Idrísi földrajzi művében*. 1154. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 82 (1985) 58.; Idrísi: *A horizontok bebarangolása után vágyó multságának könyve*. Roger könyve. [Ford., bev., jegyz. Elter István.] In: *Írott források az 1116–1205 közötti magyar történelemről*. Előszót írta, vál., szerk. Thoroczkay Gábor. Szeged, 2018. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 28) 133.
- 32 Zimonyi István: Idrísi. In: *Korai magyar történeti lexikon*. 9–14. század. Főszerk. Kristó Gyula. Bp., 1994. 279–280.
- 33 Weisz: *Vásárok és lerakatok*, 143.; Uő: *A királyketteje és az ispán harmada*. *Vámok és vámszedés Magyarországon a középkor első felében*. Bp., 2013. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) 157.
- 34 A hétfői vásárra 1433-ból, a péntekire 1388-ból ismert a legkorábbi adat. Weisz: *Vásárok és lerakatok*, 143.

szenvedett, ami miatt panaszt tettek a pápánál.³⁵ Ennek tartalmát IV. Ince pápa 1250. július 9-én kelt, a fehérvári préposthoz és káptalanhoz intézett leveléből ismerjük.³⁶ E szerint a Várba áttelepített lakosok többek között azt is kieszközölték az uralkodónál, hogy teljes egészében szüntesse meg a fehérvári egyház vásárvámját.³⁷ A szakirodalom szerint a forrás alapján nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a király *forum liberumot*³⁸ engedélyezett az áttelepített lakosoknak, akik azt a már létező hetivásárral azonos napon kívánták megtartani, ezért kellett a káptalannak lemondania a vásárvámról. Más városok párhuzamai alapján azonban nagyobb a valószínűsége annak, hogy az áttelepített lakosok a már korábban is létező hetivásár mellett egy másik napon megtartandó vásárra kaptak engedélyt az uralkodótól, és a káptalannak csak ezen utóbbi vásár vámjáról kellett lemondania.³⁹ Amennyiben ez a feltevés helytálló, az azt jelenti, hogy Fehérváron már a 13. század közepétől kezdve két hetivásárt tartottak.

Természetesen számolnunk kell annak a lehetőségével, hogy a hetivásár(ok)ra érkezők között olyanok is lehettek, akik egyúttal valamilyen ügyről is bevallást tettek a két fehérvári hiteleshely egyike, a káptalan vagy a johannita konvent előtt.⁴⁰ Vajon a két intézmény 13. századi, a napi keltezés szempontjából figyelembe vehető *fassionalis* okleveleinek napok szerinti megoszlásából következtethetünk-e akár arra, hogy Fehérváron már a 13. században is két hetivásárt tartottak, akár arra, hogy ezekre a késő középkori helyzettel egyezően hétfőn és pénteken került sor?⁴¹

A bevallások megoszlása napok szerint

Napok	Az oklevelek száma		
	káptalan	konvent	összesen
Vasárnap	17	5	22
Hétfő	13	7	20
Kedd	14	6	20

35 Zsoldos–Thoroczkay–Kiss: *Székesfehérvár*, 77–78., 161–163. [A vonatkozó részek Thoroczkay Gábor, illetve Zsoldos Attila munkái]; Thoroczkay Gábor: A székesfehérvári bazilika és prépostság az Árpád-korban. In: uő: *Ismeretlen Árpád-kor. Püspökök, legendák, krónikák*. Bp., 2016. 179–180.; Kertész Balázs: A székesfehérvári káptalan középkori birtokai Fejér megyében. In: *Birtok és birtoklás a középkori Magyarországon*. Szerk. Zsoldos Attila. Székesfehérvár, 2020. (Közlemények Székesfehérvár Történetéből) 167–168.

36 CD IV/2. 73–74.; *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. I–II. Ed. Augustinus Theiner. Romae, 1859–1860. I. 208. 392. sz.; A veszprémi püspökség római oklevéltára/*Monumenta Romana episcopatus Vesprimensis*. I–IV. Közread. a Római Magyar Történelmi Intézet. Bp., 1896–1907. I. 128. 153. sz.; *Elenchus fontium historiae urbanae*. I–III. Ed. András Kubinyi. Bp., 1997. (Acta Collegii Historiae Urbanae Societatis Historicorum Internationalis) (= EFHU III/2.) 43–44. 37. sz. Megjegyzendő, hogy a kiadások között számos eltérés található. A továbbiakban a legújabb kiadásra hivatkozom.

37 „... habitatores [...] remitti omnino tributum fori, quod eadem habebat ecclesia, in ipsius ecclesie grave preiudicium procurarunt.” EFHU III/2. 44.

38 A *forum liberum* értelmezéséhez lásd Weisz: *Vásárok és lerakatok*, 18–24.

39 Weisz: *A királyketteje*, 155–157.; Zsoldos–Thoroczkay–Kiss: *Székesfehérvár*, 174–176. [A vonatkozó rész Zsoldos Attila munkája.]

40 Ribi: *Királyok, bárók, vásároztók*, 188.

41 Az oklevelek táblázatokba foglalt felsorolását lásd az I. függelékben.

Napok	Az oklevelek száma		
	káptalan	konvent	összesen
Szerda	9	3	12
Csütörtök	23 ⁴²	2	25
Péntek	9	2	11
Szombat	6	2	8

Az adatok alapján megállapítható, hogy mindkét intézmény bocsátott ki oklevelet a hét mindegyik napján, az ugyanakkor nem olvasható ki a táblázatból, hogy Fehérváron a 13. században hétfőn és pénteken tartottak volna hetivásárt, mivel egyik naphoz sem tartozik kiugróan magas oklevélszám, és arra a kérdésre sem kapunk választ, hogy már ekkor két hetivásár létezett-e a városban – ennek a lehetősége azonban a táblázattól függetlenül természetesen továbbra is feltételezhető. Első áttekintésre felmerülhetne bennünk annak a lehetősége, hogy a csütörtök vásári nap volt, az adatokat azonban körültekintően kell kezelnünk, amit jól példáz az az öt oklevélátírás, amelyet a káptalan 1272. április 14-én, csütörtökön bocsátott ki a zágrábi püspök és egyház számára.⁴³ Az átírandó okleveleket és az átírások elkészítésére vonatkozó királyi mandátumot⁴⁴ János, a zágrábi egyház *thesaurarius*a vitte el a koronázóvárosba.⁴⁵ Mivel ebben az esetben nyilvánvaló, hogy János nem a hetivásár miatt ment el Zágrábból Fehérvárra, ezt az öt iratot a hetivásár szempontjából nyugodtan figyelmen kívül hagyhatjuk.

Fehérvár város hatóságának 1435. március 2-án kelt, korábban ismeretlen oklevele, valamint az 1485. január 3-i oklevél töredéke

Az 1435. március 2-án kelt, a kutatás előtt mind ez idáig ismeretlen dokumentum tartalmi átírásban maradt fenn Batori István országbíró 1435. december 4-i oklevelében, amely két átírásból ismert: egyrészt a fehérvári johannita konvent írta át 1435. december 31-én,⁴⁶ másrészt Zsigmond király 1436. március 8-án.⁴⁷ A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa azonban egyik oklevélnél sem regisztrálja a fehérvári kiadványt, ennek következtében az irat kimaradt a város középkori okleveleinek és leveleinek néhány

42 1255. május 27-én, csütörtökön ugyanarról az ügyről két azonos szövegű oklevelet adott ki a káptalan, ezért ezt a két iratot egy esetnek vettem.

43 Az oklevelek adatait lásd az I. függelékben.

44 Az *Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke/Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*. I-II/1-4. Szerk. Szentpétery Imre – Borsa Iván. Bp., 1923–1987. (= RA) 2178. sz.

45 Az ügyhöz lásd Kertész: *A székesfehérvári káptalan archontológiája*, 130., 216–217.

46 MNL OL DL 640.

47 Uo. 641.

évvél ezelőtt megjelent kiadásából.⁴⁸ (Az oklevél szövegét a II. függelék tartalmazza.) Az eredetileg pátenz formában kiállított irat Kölkedi Miklós fehérvári esküdtnak és feleségének, Zsuzsannának a városi hatóság előtt tett bevallását rögzíti. E szerint a Miklós és felesége Noé nevű kaszálójáról elhordott széna miatt a város hatósága előtt per támadt köztük, valamint Mészáros Imre, korábbi fehérvári bíró és Sárvári Péter, a tizenkettedik fehérvári esküdt között, amelyben a város által lefolytatott jogi vizsgálatot követően Kölkedi Miklóssal szemben Mészáros Imrét és Sárvári Pétert hatalmaskodás tényében elítélték. A fehérvári bíró, az esküdtek és néhány polgár békéltetése révén azonban olyan megegyezés született a felek között, hogy Imre és Péter két vég kölni posztót kötelesek adni Miklósnak és feleségének a hatalmaskodás ténye, valamint a kiadásaik és az elszenvedett jogtalanságok miatt. A két vég kölni posztó átadását követően Miklós és a felesége nyugtatták az ügygel kapcsolatban Imrét és Pétert, valamint az örökösüket és családtagjaikat. Az oklevélben említett Noé nevű kaszáló minden bizonnyal annak a Noé nevű falunak a területén feküdt, amely a ma Székesfehérvár részét képező Kisfalud helyén terült el, és keletről határos volt a várossal.⁴⁹ Az irat tartalma tehát gyarapítja a fehérvári polgároknak a városon kívüli mezőgazdasági ingatlanaira vonatkozó ismereteinket,⁵⁰ a kaszáló használata – és a széna eltulajdonítása – pedig mindkét peres fél részéről állattartásra enged következtetni. Az a tény ugyanakkor, hogy Mészáros Imre és Sárvári Péter az általuk okozott kárt két vég kölni posztóval térítették meg, egyrészt kereskedelmi tevékenységre utalhat, másrészt egy újabb adatot jelent a kölni posztó magyarországi jelenlétéhez.⁵¹ (Fehérvár város hatóságának 1446. március 5-én kelt oklevele szerint az aacheni posztó is jelen volt a városban.⁵²)

Az 1485. január 3-án kelt oklevél arról tájékoztat, hogy Fehérvár város hatósága a fehérvári káptalan és prépostja, a Szent Miklós-egyház prépostja és kanonokjai, valamint a keresztes konvent egyetértésével és akaratával hozott rendeletével szabályozta a város-

48 Kertész Balázs: *Székesfehérvár város oklevelei és levelei 1249–1526*. Székesfehérvár, 2019. (Közlemények Székesfehérvár Történetéből.)

49 Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Bp., 1890–1913. III. 339–340., 363. [Bor(ó)hi család]; Károly János: *Fejér vármegye története*. I–V. Székesfehérvár, 1896–1904. V. 48–49.; Györfly: *Az Árpád-kori Magyarország*, II. 397. [Novaj (Noé)]; Zsoldos–Thoroczkay–Kiss: *Székesfehérvár*, 196., 210., 231–233. [A vonatkozó részek Zsoldos Attila munkái]; Mesterházy Gábor: *Árpád-kori településrésztlet Székesfehérvár-Kisfaludon*. *Alba Regia* 45 (2017) 89–133.; Timár Péter: *Magyarország középkori településeinek és egyházainak topográfiai adattára*. I–VI. Szeged, 2019. III. 138. [Kisfalud 7.], 643–644. [Noé]; Kertész: *A székesfehérvári káptalan középkori birtokai*, 181–183.

50 Kolláth Ágnes – Skorka Renáta: *Középkori fehérvári polgárok mezőgazdasági ingatlanai a város határain belül és kívül*. *Korall* 20 (2019) 78. sz. 26–42.

51 A kölni posztó magyarországi jelenlétéhez lásd Mordovin Maxim: *Textilvégek védjegyei. A textilkereskedelem régészeti emlékei a Magyar Királyság területén*. Bp., 2018. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak) 126–131.

52 Kertész: *Székesfehérvár város oklevelei*, 98. A város 1463. március 16-án kelt, Sopron város hatóságának címzett levele szerint Magyar Lőrinc soproni polgár hat vég aacheni posztóval tartozott Csere Balázs fehérvári polgárnak. Lásd Kertész: *Székesfehérvár város oklevelei*, 105. Az ügyhöz lásd még uo. 104.; Kertész Balázs: *Adatok Székesfehérvár és Sopron kapcsolatához a középkorban*. In: *Városok és kiváltságolt települések*, 138. Említést érdemel még, hogy Fehérvár 1454. február 18-i, Pozsony város hatóságának címzett levele szerint néhai Jungatell Péter pozsonyi bíró posztóval tartozott néhai Nyíri Péter (fehérvári polgárnak) és feleségének, valamint az asszony akkori férjének, László fehérvári polgárnak. Kertész: *Székesfehérvár város oklevelei*, 103.

ba történő borbevitelt és a bor árusítását.⁵³ Ami az oklevél szövegagyományát illeti, a kutatásnak mind ez idáig csupán újkori szöveggyűjteményekről – másolatokról és átírásokról, összesen öt kéziratról – volt tudomása.⁵⁴ Ez a mennyiség egy újabb, jelenleg az Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltárában őrzött, korábban Csánki Dezső gyűjteményéhez tartozó papír kézirat-töredékekkel gyarapítható.⁵⁵ A *fragmentum*on a szöveg első 25 sorának az eleje olvasható. Az írás az oklevél kiadásával egykorú, a szövegkezdő nagy 'N' betű szolid díszítése a korszakban általánosnak mondható. A *textus* leírója az írástükör fölött és mellett viszonylag széles margót hagyott, sorvonalazás ugyanakkor nem látható a papíron. A töredéken fennmaradt szöveg alapján egyértelműen megállapítható, hogy az eredeti kézirat fekvő téglalap alakú volt.⁵⁶ Ez a körülmény kizárja annak a lehetőségét, hogy a *fragmentum* egy álló téglalap alakú kéziratból – egy önálló ívfüzetből vagy egy kötetes *manuscriptumból* – származna, másként fogalmazva, nem olyan szöveggel van dolgunk, amelyet egy álló téglalap alakú kéziratba másoltak be. Maga az oklevélszöveg pátensnek nevezi a kiadványt,⁵⁷ ami azért fontos, mert a töredék az anyaga és az írásképe alapján akár egy pátens oklevél *fragmentuma* is lehet. Az eredeti iratot a hátoldalán pecsételték meg a város középpecséjtjével,⁵⁸ a töredéken azonban pecsételési nyoma nem látható. Az elmondottak alapján felvethető annak a lehetősége, hogy a *fragmentum* az eredeti pátens oklevélből származik, ugyanakkor az sem zárható ki, hogy egy egykorú másolat töredéke maradt fenn.

53 Kertész: *Székesfehérvár város oklevelei*, 122–127.

54 Uo. 122–123.

55 MNL OL DL 107625. A töredékre Péterfi Bence hívta fel a figyelmemet, amiért e helyen is köszönetet mondok.

56 Az ép kézirat első sorában a következő oklevélrészlet fért el: „N[os], Bartholomeus Porkolab [dictus, iudex ac duodecim iurati ceterique cives et consules civitatis Albe Regalis memorie commendamus, quod nos ad profectum utilitatemque]. A töredék második sorában pedig a folytatás olvasható: „[rei] publice totius prefate civitatis...” MNL OL DL 107625. Részben a 'Nos' névmás helyén, illetve az eredetileg alatta leírt 'rei' szó helyén egy lyuk tátong. Az oklevél kezdetét lásd Kertész: *Székesfehérvár város oklevelei*, 123.

57 „... praesentes litteras nostras patentes impressione sigilli nostri mediocris a tergo consignatas duximus roborandas atque confirmandas.” Kertész: *Székesfehérvár város oklevelei*, 126.

58 Lásd előző j.

I. függelék

1. A fehérvári káptalannak a napi keltezés szempontjából figyelembe vehető

13. századi *fassionalis* oklevelei⁵⁹

Datálás	Jelzet	Kiadás és/vagy regeszta	A hét napja
1248. október 11.	DL 331. [Eredeti.]	UB I. 221–222.	vasárnap
1249. szeptember 7.	DL 85667. [Átirat.]	CDES II. 228–229.	kedd
1249. szeptember 7.	DL 85667. [Átirat.], DL 85671. [Átirat.]	CDES II. 227–228.	kedd
1249. december 5.	DF 200646. [Eredeti.]	VO 44–45.	vasárnap
1251. január 28.	DF 248521. [Eredeti.]	MES I. 384–385.	szombat
1251. június 25.	DF 200015. [Eredeti.]	CD IX/7. 666–667.	vasárnap
1251. november 05.	DF 201021. [Tartalmi átirás.], DL 25038. [15–16., másolat.], DF 200647. [Másolat.]	Veszpr. reg. 718. sz.	vasárnap
1252. augusztus 21.	DL 40030. [Eredeti.]	UB I. 231.	szerda
1255. május 27.	DL 99849. [Eredeti.]	ÁÚO VII. 410.	csütörtök
1255. május 27.	DL 99850. [Eredeti.]	ÁÚO VII. 410.	csütörtök
1255. november 14.	DF 200651. [Eredeti.]	HO V. 25–26.	vasárnap
1255. december 18.	DL 61144. [Eredeti.]	UB I. 246.	szombat
1256. február 10.	DL 49624. [Eredeti.]	HO VII. 50–51.	csütörtök
1256. március 16.	DF 239444. [Átirat.], DF 240766. [Átirat.]	CDES II. 362–363.	csütörtök
1256. március 16.	–	ÁÚO II. 275–276.	csütörtök
1256. május 1.	DF 207018. [Eredeti.]	PRT II. 287–288. (1250. április 26-i datálással.)	hétfő
1256. [augusztus 10.]	DF 207048. [Átirat.]	CDES II. 369–370.	csütörtök
[1256. augusztus 20.]	DF 259824. [Eredeti.]	Timár: <i>A Győr nembeli Szerdahelyi család</i> , 411. 20. sz. (A fehérvári johannita konventnek tulajdonítva.)	vasárnap
1256. augusztus 25.	Erdődy D11006. [Eredeti.] ⁶⁰	B. Halász – Piti: <i>Erdődy</i> , 27. sz.	péntek
1257. május 5.	DL 453. [Eredeti.]	ÁÚO VII. 469–471.	szombat
1257. [május 29.]	DF 207048. [Átirat.]	CDES II. 397.	kedd
1257. június 18.	DF 200653. [Eredeti.]	CD IX/7. 670–671.	hétfő

59 A táblázat forrása Kertész: *A székesfehérvári káptalan archontológiája*, 229–264. Az Erdődy család bécsi levéltárából (Österreichisches Staatsarchiv. Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Familienarchiv Erdődy) két oklevél szerepel a táblázatban: 1256. augusztus 25., 1270. március 20.

60 Lásd előző j.

Datálás	Jelzet	Kiadás és/vagy regesztza	A hét napja
1258. június 2.	DL 33712. [Eredeti.]	CDCr V. 94–95.	vasárnap
1258. június 4.	DF 283091.	–	kedd
1258. augusztus 14.	DF 207048. [Eredeti.]	CDES II. 422–423.	szerda
1259. július 1.	DF 200656. [Eredeti.]	HO V. 31–32.	kedd
[1259.] november 10.	DL 351. [Átirat.], DL 72008. [Átirat.], DL 31054. [Átirat.]	CDES II. 430–431.	hétfő
1260. március 31.	DF 207337. [Tartalmi átirás.]	PRT II. 520.	szerda
1261. február 3.	DF 207061. [Eredeti.]	PRT II. 311–312.	csütörtök
1261. február 24.	DL 49673. [Eredeti.]	ÁÚO VIII. 17–18.	csütörtök
1261. június 5.	DF 262609. [Eredeti.]	Kóta: <i>Regeszták</i> , 17. sz.	vasárnap
[1261.] október 31., november 11.	DF 209197. [Átirat.], DF 209200. [Tartalmi átirás.]	AOklt. XII. 219. sz. (1251. október 31-i datálással.)	péntek (11. 11.)
1262. április 19.	DL 103245. [Eredeti.]	Zala I. 40–41.	szerda
1262. május 23.	DL 535. [Átirat.]	ÁÚO VIII. 41–42.	kedd
1262. május 23.	DL 37359. [Átirat.]	–	kedd
1262. június 2.	DF 207067. [Eredeti.]	RA 1307. sz.	péntek
1263. július 14.	–	ÁÚO VIII. 73–74.	vasárnap
1263. november 6.	DF 200660. [Eredeti.]	VOP 123.	kedd
1263. november 6.	DF 200661. [Eredeti.]	VOP 121–122.	kedd
1264. március 25.	DL 106420. [Átirat.]	CD VII/5. 342–343.	kedd
1264. november 21.	DL 61149. [Eredeti.]	UB I. 303–305.	péntek
1265. június 4.	DL 49220. [Eredeti.]	Borsa: Mérey, 5–6. 2. sz.	csütörtök
1266. május 24.	DL 49286. [Átirat.]	Borsa: Mérey, 6. 3. sz.	hétfő
1268. február 15.	DF 265852. [Eredeti.]	ÁÚO VIII. 219–220.	szerda
1268. május 25.	DF 230187. [Eredeti.]	CDCr V. 465–466.	péntek
1269. április 3.	DL 40079. [Eredeti és másolat.]	Zala I. 52–53.	szerda
1269. június 30.	DF 237873. [Eredeti.]	MES I. 564–565.	vasárnap
1269. augusztus 31.	DF 230191. [Eredeti.]	CDCr V. 498–499.	szombat
1270. március 20.	Erdődy D11017. [Eredeti.] ⁶¹	B. Halász – Piti: <i>Erdődy</i> , 54. sz.	csütörtök
1270. május 1.	DF 287882. [Eredeti.]	CDCr V. 532–534.	csütörtök
1271. március 12.	DL 107759. [Eredeti.]	–	csütörtök
1272. április 14.	DF 256373. [Eredeti.]	AOklt. XXX. 186. 290. sz.	csütörtök
1272. [április] 14.	DF 256349. [Eredeti.]	CDCr V. 622–623.	csütörtök

61 Lásd 59. j.

KIRÁLYI TARTÓZKODÁSI HELY, VÁSÁR ÉS VÁROSI OKLEVÉLADÁS

Datálás	Jelzet	Kiadás és/vagy regeszta	A hét napja
1272. [április 14.]	DF 256095. [Eredeti.]	-	csütörtök
1272. április 14.	DF 251988. [Eredeti.]	-	csütörtök
1272. április 14.	DF 251989. [Eredeti.]	-	csütörtök
1272. szeptember 3.	DL 99859. [Átirat.]	UB II. 25–26.	szombat
1272. december 21.	DF 200677. [Eredeti.]	Solymosi: <i>A földesúri járadékok, 228.</i>	szerda
1273. június 8.	DF 200680. [Eredeti.]	HO V. 49–50.	csütörtök
1274. január 11.	DL 50119. [Eredeti.]	-	csütörtök
1274. március 5.	DL 99859. [Eredeti.]	UB II. 49. (1274. március 3-i datálással.)	hétfő
1274. szeptember 9.	DL 69954. [Eredeti.]	-	vasárnap
1274. szeptember 11.	DL 50120. [Eredeti.]	HO VI. 198–199.	kedd
1275. július 29.	DL 909. [Eredeti.]	CD V/2. 310–311.	hétfő
1275. augusztus 1.	DL 40127. [Eredeti és másolat.]	B. Halász – Piti: <i>Erdődy, 65. sz.</i>	csütörtök
1276. június 22.	DF 200688. [Eredeti.]	HO V. 54–55.	hétfő
1277. január 17.	DL 963. [Eredeti.]	CD V/2. 422–423.	vasárnap
1277. május 12.	DF 200899. [Átirat.]	VO 73–75.	szerda
1278. november 2.	DF 243664. [Eredeti.]	-	szerda
1279. július 4.	DL 4816. [Átirat.]	-	kedd
1280. június 24.	DF 200702. [Eredeti.]	VOP 148.	hétfő
1281. május 11.	DF 200705. [Eredeti.]	ÁÚO IX. 311.	vasárnap
1283. május 30.	DF 200707. [Eredeti.]	-	vasárnap
1283. július 6.	DL 49226. [Eredeti és másolat.]	Borsa: Mérey, 9. 12. sz.	kedd
1287. március 27.	DL 1203. [Eredeti.]	ÁÚO IX. 455–456.	csütörtök
1289. február 7.	DF 207337. [Tartalmi átirás.]	PRT II. 516.	hétfő
1290. január 22.	DF 292775. [Eredeti.]	Schrauff: <i>Egy Árpádkori oklevél.</i>	vasárnap
1291. március 26.	DF 200934. [Átirat.]	<i>Veszpr. reg. 468. sz.</i>	hétfő
1291. augusztus 2.	DL 50125. [Eredeti és másolat.]	HO VII. 223.	csütörtök
1291. szeptember 23.	DL 50118. [Eredeti és másolat.]	HO VI. 369–370.	vasárnap
1291. december 13.	DL 1328. [Eredeti.]	ÁÚO X. 59–61.	csütörtök
1292. május 16.	DF 229927. [Eredeti.]	-	péntek
1292. szeptember 29.	DF 200725. [Eredeti.]	VOP 161–164.	hétfő
1292. szeptember 29.	DF 200726. [Másolat.]	VOP 164–166.	hétfő
1293. május 1.	DF 200728. [Eredeti.]	-	péntek
1293. szeptember 1.	DF 200048. [Eredeti.]	Zala I. 110.	kedd

Datálás	Jelzet	Kiadás és/vagy regesztza	A hét napja
1294. április 23.	DF 200731. [Eredeti.]	Veszpr. reg. 216. 545. sz.	péntek
1294. április 24.	DF 200732. [Eredeti és másolat.]	VOP 166–167.	szombat
1296. július 1.	DF 273084. [Átirat.]	AOkt. XXIII. 718. sz.	vasárnap
1298. május 30.	–	CD VI/2. 164–166.	péntek
1299. június 1.	DL 61162. [Eredeti.]	UB II. 325.	hétfő
1300. szeptember 1.	DF 200073. [Eredeti.]	VOP 180–181.	csütörtök

2. A fehérvári johannita konventnek a napi keltezés szempontjából figyelembe vehető
13. századi fassionalis oklevelei⁶²

Datálás	Jelzet	Kiadás	A hét napja
1256. június 13.	DL 99844. [Átirat.]	ÁÚO VII. 144–145.	kedd
1261. április 18.	DL 515. [Másolat.], DF 283246. [Másolat.]	–	hétfő
1264. január 2.	DL 104885. [Eredeti.]	ÁÚO VIII. 119.	szerda
1265. június 18.	DL 582. [Eredeti.]	HOKt. 43–44.	csütörtök
1267. június 18.	DL 619. [Eredeti.]	HOKt. 49–50.	szombat
1267. augusztus 28.	DF 230000. [Eredeti.]	–	vasárnap
1269. január 21.	DF 208405. [Átirat.]	PRT X. 530–531.	hétfő
1269. január 21.	DL 106111. [Eredeti.]	PRT X. 531.	hétfő
1271. március 30.	DL 753. [Eredeti.]	BTOE I. 121–122.	hétfő
1274. június 11.	DL 857. [Eredeti.]	ÁÚO XII. 128–129.	hétfő
1275. április 10.	DL 33723. [Eredeti.]	ÁÚO XII. 164–165.	szerda
1275. november 8.	DL 58006. [Említés.]	HO I. 67–68.	péntek
1276. január 3.	DL 58006. [Eredeti.]	HO I. 65–68.	péntek
1276. április 12.	DL 49224. [Eredeti.]	–	vasárnap
1276. október 20.	–	Kubányi 97–98.	kedd
1276. december 28.	DL 71220. [Másolat.]	–	hétfő
1277. május 24.	DL 968. [Eredeti.]	ÁÚO IX. 192.	hétfő
1277. november 6.	DL 977. [Átirat.]	ÁÚO IX. 186.	szombat
1279. július 16.	DF 229988. [Átirat.]	–	vasárnap
1279. augusztus 22.	DL 40147. [Eredeti.]	ÁÚO IV. 210.	kedd
1285. szeptember 25.	DF 200035. [Eredeti.]	–	kedd
1288. március 17.	DF 200037. [Eredeti.]	–	szerda
1292. szeptember 28.	DL 99875. [Eredeti.]	ÁÚO XII. 537–540.	vasárnap

⁶² A táblázat forrása Hunyadi: A székesfehérvári johannita konvent, 62–65.

Datálás	Jelzet	Kiadás	A hét napja
1295. augusztus 23.	DL 76779. [Átírat.]	HO VIII. 352–353.	kedd
1298. április 20.	DL 1499. [Eredeti.]	HOklt. 163–164.	vasárnap
1299. március 26.	DL 104898. [Eredeti.]	ÁÚO XII. 652–653.	csütörtök
1300. április 26.	– [Átírat.]	HO VIII. 404–405.	kedd

A csak az I. függelékben szereplő rövidítések:

AOkt. = *Anjou-kori oklevéltár*. I–LII. Szerk. Kristó Gyula et al. Bp.–Szeged, 1990–2023.

BTOE I. = *Budapest történetének okleveles emlékei/Monumenta diplomatica civitatis Budapest. I. (1148–1301.)* Csánky Dezső gyűjtését kieg., s. a. r. Gárdonyi Albert. Bp., 1936.

CDCr = *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae ac Slavoniae. Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. I–XVII. Ed. Marko Kostrenčić – Tade Smičiklas. Zagrabiae, 1904–1981.

CDSE = *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. I–II. Ed. Richard Marsina. Bratislavae, 1971–1987.

DF = MNL OL Diplomatikai Fényképgyűjtemény

DL = MNL OL DL [Lásd 5. j.]

HOklt. = *Hazai oklevéltár 1234–1536*. Szerk. Nagy Imre – Deák Farkas – Nagy Gyula. Bp., 1879.

Kóta: *Regeszták* = Kóta Péter: *Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről, (1130) 1212–1526*. Szombathely, 1997. (Vas Megyei Levéltári Füzetek 8. Középkori Oklevelek Vas Megyei Levéltárakban 1.)

Kubinyi = *Árpádkori oklevelek. 1095–1301*. Kiad. Kubinyi Ferenc. Pest, 1867. (Magyar Történelmi Emlékek 1)

MES = *Monumenta ecclesiae Strigoniensis*. I–IV. Coll., ed. Ferdinandus Knauz – Ludovicus Crescens Dedek [I–III.] – Gabriel Dreska et al. [IV.] Strigonii–Budapestini, 1874–1999.

PRT = *A pannonthalmi Szent-Benedek-rend története*. I–XII. Szerk. Erdélyi László – Sörös Pongrác. Bp., 1902–1916.

Schrauff: *Egy Árpádkori oklevél* = Schrauff Károly: *Egy Árpádkori oklevél. Magyar Történelmi Tár* (1888) 592.

Solymosi: *A földesúri járadékok* = Solymosi László: *A földesúri járadékok új rendszere a 13. századi Magyarországon*. Bp., 1998.

Timár: *A Győr nembeli Szerdahelyi család* = Timár Péter: *A Győr nembeli Szerdahelyi család története, birtokai és okmánytára*. Szeged, 2016.

Veszpr. reg. = *Veszprémi regeszták (1301–1387)*. Összeáll. Kumorovitz L. Bernát. Bp., 1953. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 2.)

VO = Gutheil Jenő: *Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002–1523)*. Kiad. előkészít. Kredics László. Veszprém, 2007. (A veszprémi egyházmegye múltjából 18.)

VOP = *Veszprém város okmánytára. Pótkötet (1000–1526)*. Összeáll. Érszegi Géza – Solymosi László. Veszprém, 2010. (A veszprémi egyházmegye múltjából 20.)

Zala = *Zala vármegye története. Oklevéltár*. I–II. Szerk. Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula. Bp., 1886–1890.

II. függelék

1435. március 2.

Fehérvár város hatósága tanúsítja, hogy egyfelől Kölkedi Miklós fehérvári esküdt és a felesége, Zsuzsanna, másfelől Mészáros Imre, korábbi fehérvári bíró és Sárvári Péter, a tizenkettedik fehérvári esküdt személyesen megjelenve a város hatósága előtt, Kölkedi Miklós és a felesége a következő bevallást tették. A Noé nevű kaszálójukról elhordott széna miatt per támadt köztük, valamint Mészáros Imre és Sárvári Péter között a fehérvári bíró és az esküdtek előtt, amelyben a város által lefolytatott jogi vizsgálatot követően Kölkedi Miklóssal szemben Mészáros Imrét és Sárvári Pétert hatalmaskodás tényében elítélték. Mindazonáltal a fehérvári bíró, az esküdtek és néhány polgár békéltetése révén olyan megegyezés született a felek között, hogy Imre és Péter két vég kölni posztót kötelesek adni Miklósnak és a feleségének a hatalmaskodás ténye, valamint a kiadásaik és az elszervedett jogtalanságok miatt. A két vég kölni posztó átadását követően Miklós és a felesége nyugtatták az ügygel kapcsolatban Imrét és Pétert, valamint az örökösüket és családtagjaikat. A városi hatóság pápens oklevélbe foglalta a bevallást.

Tartalmi átirás Bátori István országbíró 1435. december 4-én kelt oklevelében, amelyet átirat a fehérvári johannita konvent 1435. december 31-én kelt oklevelében [MNL OL DL 640. (Magyar Kamara Archívuma. Neo-regestrata acta. 605. 23.) (A)], valamint Zsigmond király 1436. március 8-án kelt oklevelében [MNL OL DL 641. (Magyar Kamara Archívuma. Neo-regestrata acta. 605. 22.) (B)]. Az oklevél kiadásának éve a szöveggörnyezet alapján állapítható meg.

Sexta autem et ultima¹ memoratorum iudicis et iuratorum civium dicte civitatis Albensis feria quarta proxima, videlicet in Die cinerum proxime preterita patenter edita declarabat, quod Nicolaus dictus Kwlkedy, coniuratus ipsius civitatis Albensis et domina Susanna, consors eiusdem ab una, parte vero ex altera Emericus dictus Mezarus, alias iudex et Petrus dictus Sarvary, duodecimus coniuratus coram eisdem iudice et iuratis civibus dicte civitatis Albensis personaliter constituti per eundem Nicolaum Kwlkedy iuratum et dominam consortem suam confessum extitisset et relatum, quod licet pro asportatione feni de fenili suo Noe vocato² inter ipsos coram eisdem iudice et iuratis litis materia fuisset protracta, et iuxta iuris requisitionem predicte civitatis Albensis contra eundem Nicolaum Kwlkedy iidem Emericus Mezarus et Petrus Sarvary in facto potentie convicti extitissent eo facto, tamen per ordinativam compositionem eorundem iudicis et iuratorum nonnullorumque proborum civium ipsius civitatis partium pacem amantium in talem pacis et concordie devenissent unionem, quod predicti Emericus et Petrus iam fato Nicolao Kwlkedy et domine consorti eiusdem pro facto ipsius potentie et omnium expensarum ac universarum iniuriarum suarum ratione et pretextu ipsius potentie factorum

1 Sexta autem et ultima] tudniillik littera

2 de fenili suo Noe vocato] A Noé nevű kaszáló minden bizonnyal annak a Noé nevű falunak a területén feküdt, amely a ma Székesfehérvár részét képező Kisfalud helyén terült el.

perpessorum³ duas petias panni Colonialis dare tenerentur et assignare, quas quidem predicti Emericus Mezarus et Petrus Saruary predicto Nicolao Kwlkedy et domine consorti sue in specie reddidissent⁴, pro quibus quidem duabus petiis Colonialibus iidem Nicolaus et domina consors sua predictos Emericum et Petrum eorundemque heredes et familiares quoslibet⁵ super ipso facto potentie ac expensarum et iniuriarum suarum quitos, expeditos et per omnia satisfactos commisissent.

---

3 factorum perpessorum] factarum perpessarum (AB)

4 reddidissent] reddissent (A)

5 quoslibet] quos licet (B)

CONTENTS

STUDIES

- Balázs Kertész** Royal Stay, Fair and City Charters Three Additions to the Medieval History of Székesfehérvár 5
- Éva B. Halász** Family Relations and Family Networks of Slavonic Nobles in the Late 15th and Early 16th Centuries 23
- Gábor Mikó** The Letter Book of King Matthias I. in the Collection of Johann Georg Scwandtner 35
- Júlia Papp** Representation of the Habsburg–Jagello Double Engagement in Vienna in 1515 in 16th–19th Century Art 45
- Gábor Demeter – László Tompa** Differences in the Living Conditions of the Serf Population on 18th Century Estates 85
- László Göncz** The Issue of the Muravian Region at the 1919 Peace Conference 121
- Kornél Farkas – Kriszta Rosu** The Recovery of Hungarian Art Objects Displaced during WORLD WAR II, in the Period between 1946 and 1949 155

IN MEMORIAM

- Miklós Konrád** György Haraszti (1947–2023) 185
-

E számunk szerzői

Demeter Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Délkelet-Európa története osztály ● Farkas Kornél, történész–főmuzeológus, Szépművészeti Múzeum ● Göncz László, történész, nyugalmazott tudományos munkatárs, Nemzetiségi Kutatóintézet Lendvai Kutatócsoport [Ljubljana] ● B. Halász Éva, tudományos főmunkatárs, HUN–REN – Magyar Nemzeti Levéltár – Szegedi Tudományegyetem Magyar Medievisztikai Kutatócsoport ● Kertész Balázs, tudományos főmunkatárs, Városi Levéltár és Kutatóintézet [Székesfehérvár] ● Konrád Miklós, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK TTI, Újkori osztály ● Mikó Gábor, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK, Magyar Medievisztikai Kutatócsoport; egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történeti Intézet, Középkori Történeti Tanszék ● Papp Júlia, tudományos főmunkatárs, HUN–REN BTK Művészettörténeti Intézet, 19. századi építészeti és képzőművészeti osztály ● Rosu Kriszta, művészettörténész ● Tompa László, segédlevéltáros, Budapest Főváros Levéltára

(HUN–REN BTK TTI = HUN–REN [Magyar Kutatási Hálózat] Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

HUN–REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erzsebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely
hírlapkézbesítő postahivatalnál.

**HUN
REN**

**BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET**

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

9 770040 963009

2 4 0 0 1